

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя

1. Ознайомтеся з історичним нарисом. Визначте риси ідеальної радянської людини та характерні ознаки соціально-психологічної атмосфери тодішнього повсякдення.

Проводячи соціальні експерименти над народами СРСР, російські більшовики нав'язували масовій свідомості стереотип «радянської людини» як частини «єдиного радянського народу». Узагальнений образ радянської людини — це налаштованість на «трудовий подвиг», зосередженість на перевиконанні виробничих завдань. Ця людина мала бути «радянським аскетом», нехтувати принадами приватного життя, бути матеріально невибагливою, з радістю йти на жертви заради перемоги світової революції, готувати себе морально та фізично до боротьби з ворогами радянського ладу. Чеснотою вважалася й класова пильність, націленість на викриття «ворогів радянської влади» (людей з тверезими, фаховими поглядами).

«Ідеальна радянська людина» мала бути беззастережно відданою ленінсько-сталінським ідеалам, наскрізь пройнятою так званим «історичним оптимізмом», простіше кажучи, бездумно вірити обіцянкам і ненауковим прогнозам партійних вождів щодо «щасливого комуністичного майбутнього».

За умов, коли старше покоління залякали статтею кримінального кодексу про «контрреволюційну й антирадянську агітацію та пропаганду», молодь виявилася жертвою радянського ідеологічного впливу, який здійснювався через газети, радіо, кінематограф, театр.

2. Розгляньте уважно плакати перших п'ятирічок. Визначте, які риси ідеальної радянської людини прагнули використати автори.

3. Прочитайте уривок із щоденника С. Єфремова. Поясніть сутність виразу радянської доби «добровільно-принудительно». Пригадайте з тексту підручника інші джерела фінансування «соціалістичної індустріалізації».

Купівлю облігації державних позик на індустріалізацію пропаганда подавала як наслідок ентузіазму, з яким народ підтримує рішення партії.

«...Справа з позикою стоїть так, що радий би чоловік утекти, так усі дірки перекопано. Усім службовцям і робітникам через місцевками та завками просто звелено купити облігації на суму місячної платні. Мусять купувати й школярі, а як діти самі не заробляють, то це знову ж падає на батьків. Мусять брати й студенти, особливо стипендіати: тож стипендія щонайменше за місяць перейде в державну кишеню! Усі беруть, ніхто не протестує, — беруть “своєю охотою” і тільки, розходячись із зібрання, потихеньку лаються».

4. Прочитайте документи. Визначте особливості буденного життя дітей у роки колективізації, індустріалізації.

Лист, який потрапив поштою до приймальні голови ВУЦВК Г. Петровського 1 листопада 1931 р.: «Ми, учні Печерської школи Брацлавського р-ну, просимо у Вас допомоги, бо пропадаємо з голоду. Нам треба вчитися, а ми з голоду не можемо по світі ходити. Індивідуальні й колгоспники — усі пухнемо з голоду, бо працювати ми не можемо, а хліб дають тільки тим, хто має трудовні. Скоро наближаються Жовтневі свята, нам треба радіти, а в нас з голоду в очах пожовкло, у шлунку болить від того сміття, яке ми зараз їмо, бо в нас забрали не тільки хліб до зерна, а й картоплю, квасолу та все, що можна їсти. З картоплі роблять горілку, а ми їсти не маємо що. За одяг і взуття ми вже мовчимо, а просимо не губити нас голодом. Ми надіємося, що радянська влада не дасть нам загинути й не буде нас годувати кулями замість хліба, як

годували наших батьків царі. Ми віримо, що радянська влада нам допоможе й урятує від голодної смерті. Просять учні Мильгота, Сіроха, Москалюк, Баран, Магдич, Пиlipенко, Антонішина, Вістякта ін.».

Комісія з обстеження побуту при Київській раді в 1932 р. констатувала, що в багатьох дошкільних закладах діти просто голодували. Так, наприклад, у кооперативі по вул. Червоноармійській на дитину виділяли лише чверть фунта хліба для триразового харчування. Не вистачало жирів. На місяць на 75 дітей відпускали 7 кг маргарину.

При обстеженні дитсадка при Київській тютюновій фабриці виявилось: «Продукти надходять нерегулярно. На 30 дітей на місяць було виділено борошно — 32 кг, круп — 15 кг, цукру — 5 кг, макаронів — 5 кг». Окремі родини не могли вносити додаткових коштів, щоб закуповувати продукти на ринку, таких дітей не брали до садочка. У багатьох сім'ях жінки працювали в третю зміну, уночі, і не могли годувати своїх дітей. Діти були постійно голодними.

• *Полічіть, скільки грамів продуктів припадало на одну дитину на день.*

5. Нацьковування членів «буксирних бригад» на українське село.

• *Визначте, які риси прищеплювала партійна номенклатура представникам робітництва, за виступом М. Хатаєвича (безпосереднього керівника хлібозаготівельної кампанії 1932-1933 рр. в Україні) перед фанатичними робітниками.*

«Ви повинні приступити до виконання своїх обов'язків з почуттям суворой партійної відповідальності... Викиньте свій буржуазний гуманізм і дійте, як більшовики, гідні т. Сталіна. Бийте куркульського посіпаку, де б він не підняв голову. Це війна — або ми їх, або вони нас. Останній залишок капіталістичного сільського господарства треба знищити... Ваше завдання — здобути зерно будь-якою ціною, вичавіть його з них, де б воно не було заховане: у печах, під ліжком, у підвалах, на задніх дворах... Завдяки вам, партійним бригадам, село повинне збагнути значення більшовицької твердості. Ви мусите знайти зерно й ви його знайдете. Не бійтеся застосувати крайні заходи, партія цілковито підтримує вас. Це боротьба не на життя, а на смерть!»

6. Прочитайте інформацію про поведінку «спецконтингенту» (офіційна назва дітей репресованих) Немирівського дитячого будинку (Вінницька обл.), зафіксовану в 1938/1939 н. р. Що спонукало 14-15-літніх учнів до такої поведінки?

«Зірвали й знищили транспарант із написом “Спасибі партії, спасибі рідному Сталіну за щасливе, радісне дитинство”». Учень Й. Сочівко «каменем із

рогатки знищив портрет Молотова, у портреті Сталіна виколов очі, портрет Леніна кинув на підлогу й розтоптав його». Учень Ю. Свідзинський при вивченні творчості Джека Лондона заявив: «В Америці без шуму та стахановського руху роблять чудеса, а в нас як тільки трохи щось зроблять, піднімають галасу більше, ніж зроблено». Учень К. Велонас щодо спроби організації соцзмагання в школі сказав: «Дурнів зберуть, а вони в них, змагаючись, лізуть геть зі шкіри». Учень В. Пронашко на пропозицію вступити до комсомолу відповів: «Я вже один раз у щось вступив, чую як до цього часу смердить».

Група учнів заявили вихователю: «Чим були погані наші батьки? Верніть їх нам, і ваш дитячий будинок нам не потрібний, а коли ні, то ми будемо вам мстити за це все одно!» Міліціонерам, які приїхали заспокоювати бунт учнів, кричали: «Бийте лягавих! Скоро вас усіх унічтожат разом з радянською владою. Чого ви сюди приїхали? Забирайтеся звідси! Ви позабирали наших батьків, віддайте нам їх! Наших батьків забрали і нас забирають!»»

7. Життя молодих робітників у казармах і бараках.

• Поясніть, чому радянська влада зазнала повної невдачі в реалізації плану інтелектуального та культурного росту особистості комунара. Які матеріальні передумови, на ваш погляд, мають бути в основі духовного розвитку особистості?

Стосовно молодих робітників, які приходили в місто на «будівництво соціалізму», компартійно-радянські керівники намагалися втілити одну з головних комуністичних утопій — комунізацію побуту. Молоді робітники майже повністю звільнялися від побутових клопотів. Постільну білизну видавали та прали централізовано. Спецодяг та одяг прали заводські пральні. Одночасно працювали громадські лазні. Робітники харчувалися в заводських їдальнях і буфетах.

Утілення цієї утопії ґрунтувалося на проектах повного усупільнення побуту за зразком гуртожитку, казарми. От як описували життя та побут мешканців гуртожитків у соцмістечку «Червоний металіст» у Дніпропетровську: «У кімнаті 13,5 м² проживає 5 чоловік. Усе умеблювання складається з однієї тумби та стола. Матраци рвані. Кип'ятку немає, в умивальник черга, готувати їжу немає де».

Сучасник записав у щоденнику: «А життя сіре до неможливості. Культура падає, рівень життя, навіть побутового, знижується».

8. Французький письменник Л.-Ф. Селіна про СРСР.

• Поміркуйте, чому бідність неминуче перетворює людину на ганчірку.

«Злиденні крамниці. Чим вони торгують? Купою мотлоху, настільки огидного, що неможливо собі уявити, що його можна було б продати ще будь-де, крім Росії. Якийсь жахливий склад вторсировини. Нікому більше не потрібний мотлох зі старих галантерейних сільських крамниць. Усе це можна було знайти у Франції в 1910 р. Коли я називаю радянські товари нікчемним мотлохом, то я нічого не перебільшую. Справді, потрібно бути генієм, щоб зуміти тут одягнутися. Їхня тканина — це справжнє клоччя, навіть нитки не тримаються. І за це треба платити! Треба визнати, що комунізм — це найбільш безжалісна, диявольська форма експлуатації простого народу! Вони постійно морять свій народ, свій “панівний клас” усією цією жахливою убогістю й роблять це цілеспрямовано та цинічно. Тут усе продумано. Вони прекрасно розуміють, що роблять! Примусити людей не думати, голодувати, вони готові знищити, стерти з лиця землі свій улюблений народ! Знущатися з нього! Не залишити на його тілі жодного живого місця! Напоїти його тугою так, щоб він захлинувся нею! Переламати йому всі кістки, прибрати до рук і перетворити на ганчірку, об яку може витирати ноги кожен, хто захоче».